

"مجله علوم زراعی ایران"

جلد پنجم، شماره ۲، تابستان ۱۳۸۲

بررسی تأثیر فواصل بوته بین ردیف و روی ردیف بر عملکرد و اجزاء عملکرد لوبیا چیتی رقم تلاش

Effect of row spacing and plant distances in row on grain yield and yield components in Chiti bean cv. Talash

سیدمجتبی هاشمی جزی^۱ و عبدالرزاق دانش^۲

چکیده

این آزمایش در سال زراعی ۱۳۷۸-۷۹ در شهرستان لردگان در استان چهارمحال و بختیاری انجام گردید. آزمایش به صورت طرح کرت‌های خرد شده در قالب بلوک‌های کامل تصادفی در سه تکرار اجراء گردید. فواصل بین ردیف به عنوان عامل اصلی در سه سطح شامل ۳۵، ۵۰ و ۶۰ سانتیمتر و عامل فرعی فواصل بوته روی ردیف شامل سه سطح ۵، ۱۰ و ۱۵ سانتیمتر بود. تراکم‌های حاصل از این فواصل در محدوده ۱۱۱ هزار تا ۵۷۰ هزار بوته در هکتار قرار گرفت. کشت هر کرت در پنج ردیف به طول ده متر و به صورت هیرم کاری و با دست انجام گردید و عمل تنک کردن در مرحله پیدایش گره دوم با دست انجام شد. با بررسی میانگین تعداد غلاف در گیاه در فواصل ردیف و فواصل بوته مشخص گردید که با افزایش فاصله ردیف و فاصله بوته، تعداد غلاف در گیاه به‌طور معنی‌داری افزایش پیدا کرده است. وزن خشک غلاف در گیاه به‌طور معنی‌داری در سطح احتمال ۱٪ تحت تأثیر فاصله ردیف و فاصله بوته قرار گرفت اما اثر متقابل آن‌ها بر این خصوصیت معنی‌دار نبود. فاصله ردیف و اثر متقابل فاصله ردیف × فاصله بوته بر تعداد دانه در غلاف اثر معنی‌داری نداشت، اما فاصله بوته در سطح احتمال ۱٪ تأثیر معنی‌داری بر تعداد دانه در غلاف داشت. وزن صدانه لوبیاچیتی تحت تأثیر فاصله ردیف و فاصله بوته قرار گرفتند. اثر فاصله ردیف و فاصله بوته و اثر متقابل آن‌ها بر عملکرد دانه لوبیاچیتی رقم تلاش در سطح احتمال ۱٪ معنی‌دار بود. بیشترین عملکرد در تیمار ۱۰ × ۵۰ سانتیمتر با تراکم ۲۰۰ هزار بوته در هکتار، برابر با ۵۵۶۲/۵۳ کیلوگرم در هکتار و کمترین عملکرد در تیمار ۱۵ × ۶۰ سانتیمتر با تراکم ۱۱۱ هزار بوته در هکتار، برابر ۳۷۲۶/۱ کیلوگرم در هکتار مشاهده و اندازه‌گیری شد.

واژه‌های کلیدی: لوبیا، فاصله بین ردیف، فاصله بین بوته، تراکم، عملکرد دانه.

مقدمه

عملکرد در واحد سطح یکی از مهم‌ترین عوامل مؤثر در بالا بردن تولید آن می‌باشد. از آن جایی که میزان دسترسی به منابع مورد استفاده یک گیاه از جمله تشعشع خورشیدی، آب قابل استفاده و مواد غذایی همگی ارتباط زیادی با تراکم گیاهی دارند، تنظیم تراکم گیاهی بر اساس میزان قابلیت دسترسی به این منابع و وضعیت سایر عوامل تولید جهت بالا بردن

لوبیا چیتی یکی از زیر گونه‌های لوبیا سبز و منشأ آن آمریکای مرکزی و جنوبی است. متوسط تولید دانه خشک لوبیا در ایران هزار کیلوگرم در هکتار بوده است، این درحالی است که لوبیا دارای پتانسیل تولید پنج تن در هکتار می‌باشد. با توجه به عوامل محدود کننده تولید این گیاه افزایش

تاریخ پذیرش: ۱۳۸۲/۷/۲۴

تاریخ دریافت: ۱۳۸۱/۹/۵

۲- دانشجوی کارشناسی ارشد زراعت- دانشگاه شهید چمران اهواز

۱- عضو هیأت علمی، مرکز تحقیقات جهاد کشاورزی چهارمحال و بختیاری

عملکرد در واحد سطح حائز اهمیت خواهد بود.

مانسون و لاینر (Manson and Leihner, 1986) با ارزیابی اثر فاصله بوته روی ردیف (با فاصله ۹۱ سانتیمتر) بر روی گیاه لویا چشم بلبلی دریافتند که فاصله بوته بر ارتفاع گیاه در مرحله پُرشدن دانه بیشترین اثر را داشته و با کاهش فاصله بوته ارتفاع گیاه به طور معنی داری افزایش یافته است. در تراکم پایین تولید شاخه فرعی از زاویه بین برگ‌ها و ساقه اصلی لویا تحریک می‌شود و اگرچه با افزایش تراکم تعداد شاخه‌های فرعی در گیاه کاهش پیدا می‌کند ولی کل شاخه‌های فرعی تولیدی در واحد سطح افزایش می‌یابد. هم‌چنین در تراکم‌های بالا با وجود عدم افزایش تعداد گره، ارتفاع گیاه در اثر طویل‌تر شدن میانگره‌ها افزایش می‌یابد (Lucas and Milbourn, 1976). سینک و پراساد (Singh and Prasad, 1981) علت ارتفاع بیشتر و طول میانگره بیشتر در تراکم‌های بالا در گیاه لپه هندی را رقابت برای دریافت نور ذکر نموده‌اند.

آقامیری و کریمی (۱۳۷۲) گزارش کرده‌اند که با افزایش فاصله ردیف ارتفاع گیاه لویا چیتی کاهش یافت، هم‌چنین با افزایش فاصله بین بوته از ۵ به ۱۵ سانتیمتر ارتفاع گیاه از ۵۷/۴ به ۵۰/۷ سانتیمتر رسید. علت اصلی افزایش ارتفاع در تراکم‌های زیاد رقابت برای جذب نور است. هم‌چنین با افزایش تراکم گیاهی طول ساقه اصلی افزایش پیدا کرد. بلندترین طول ساقه اصلی در تیمار ۳۰×۵ و کوتاه‌ترین آن در تیمار ۷۵×۱۵ سانتیمتر مشاهده شد که به ترتیب برابر ۱۲/۷ و ۵/۳ سانتیمتر بوده است.

ایکدا (Ikeda, 1992) با ارزیابی چند الگوی کاشت در سویا گزارش کرد که ارتفاع گیاه در مرحله R3 (شروع تشکیل غلاف) افزایش پیدا کرد و بالاترین ارتفاع در الگوی کاشت ۱۴×۲۸ سانتیمتر (بین ردیف × روی ردیف) مشاهده شده و با افزایش فاصله ردیف و فاصله بوته روی ردیف ارتفاع گیاه به‌طور معنی داری کاهش پیدا کرده است.

نتایج ارزیابی تأثیر چهار تراکم کاشت (۵، ۱۳، ۲۲ و ۳۰ گیاه در مترمربع) بر خصوصیات چهار رقم لویای معمولی نشان داد که در ارقام لویای رشد نامحدود تعداد گره در ساقه اصلی با افزایش تراکم گیاهی به‌طور کلی کاهش می‌یابد ولی طول گیاه ثابت باقی می‌ماند. در حالی که در ارقام رشد محدود تعداد گره در تراکم‌های مختلف ثابت ولی طول ساقه با افزایش تراکم گیاهی به‌طور خطی افزایش می‌یابد و هم‌چنین مشخص گردید که همبستگی بین عملکرد دانه با تعداد گره در مترمربع و تعداد ساقه در گیاه مثبت گزارش شده است (Nienhuis and Singh, 1985).

آقامیری و کریمی (۱۳۷۲) دریافتند که با کاهش تراکم طول میانگره کاهش پیدا کرده است. تعداد غلاف در گیاه از جمله حساس‌ترین جزء از اجزاء عملکرد است که تحت تأثیر شرایط محیطی از قبیل رطوبت، گرما و تراکم قرار می‌گیرد. وقتی تنش‌های محیطی مؤثر در عملکرد نهایی در طول توسعه گیاه لویا اتفاق افتد جزئی از عملکرد که در اوایل مراحل زایشی تشکیل می‌شود، تعداد غلاف در گیاه است، که عمدتاً بیشترین تأثیر از تنش‌های محیطی (تنش سایه) را نشان می‌دهد. بیشترین اثر تراکم گیاهی به علت ایجاد سایه در زمان حداکثر سطح برگ که منطبق با اوایل مرحله زایشی لویاست ظاهر می‌شود (آقامیری و کریمی، ۱۳۷۲ و Bennet and Adams, 1977).

آقامیری و کریمی (۱۳۷۲) گزارش کرده‌اند که میانگین تعداد غلاف در گیاه در فواصل ۳۰، ۵۰ و ۷۵ سانتیمتر به ترتیب ۹/۹، ۱۴/۱ و ۱۹/۹ و در فواصل ۵، ۱۰ و ۱۵ سانتیمتر روی ردیف ۸/۶، ۱۴/۸ و ۲۰/۷ می‌باشد. هم‌چنین در تراکم‌های بالاتر رسیدن نور به قسمت‌های پایینی گیاه باعث کاهش تعداد غلاف در این بخش از گیاه می‌شود. علاوه بر این ریزش گل‌ها و غلاف‌های پایینی گیاه در تراکم‌های بالا زیادتر از تراکم‌های پایین بوده است.

اسحاق (Ishag, 1973) اعلام کرد که ارتباط بین

"بررسی تأثیر فواصل بوته بین ردیف ..."

دریافتند که منحنی‌های واکنش عملکرد تیپ‌های رشد محدود بدون شکل و در تیپ‌های نامحدود به صورت سهمی است. عملکرد در این نوع نحوه رشد در تراکم بالا (۳۰ گیاه در مترمربع) به هم نزدیک می‌شود و عملکرد تیپ‌های رشد محدود و نامحدود به ترتیب در تراکم‌های ۲۳ و ۳۰ گیاه در مترمربع حداکثر خواهد بود. هدف از انجام این آزمایش تعیین بهترین فاصله بین ردیف و بین بوته روی ردیف در کشت لوبیا چیتی رقم تلاش می‌باشد.

مواد و روش‌ها

این آزمایش در سال زراعی ۷۹-۱۳۷۸ در اراضی دشت خانمیرزا از توابع شهرستان لردگان در استان چهارمحال و بختیاری انجام گردید. عرض جغرافیایی منطقه ۳۱ درجه و ۳۱ دقیقه شمالی و طول جغرافیایی آن ۵۰ درجه و ۴۸ دقیقه شرقی است. ارتفاع منطقه از سطح دریا ۱۷۰۰ متر است و طبق طبقه‌بندی کوپن دارای اقلیم نیمه گرمسیری با تابستان بسیار گرم و خشک و بر اساس طبقه‌بندی کریمی دارای اقلیم نیمه مرطوب با تابستان گرم و زمستان‌های نیمه سرد می‌باشد. بر اساس آزمایش‌های تجزیه خاک، بافت خاک مزرعه لومی رسی است هدایت الکتریکی ۰/۸ میکرو موس بر سانتیمتر و pH آن حدود ۸ می‌باشد. حداکثر و حداقل میزان بارندگی منطقه به ترتیب ۷۷۷/۸ و ۲۴۹ میلیمتر و میانگین گرمترین و سردترین ماه‌های سال به ترتیب ۳۶/۸ و ۲/۴ درجه سانتیگراد می‌باشد.

این آزمایش به صورت طرح کرت‌های خرد شده در قالب بلوک‌های کامل تصادفی در سه تکرار اجراء گردید. فواصل بین ردیف به عنوان عامل اصلی در سه سطح شامل ۳۵، ۵۰ و ۶۰ سانتیمتر و عامل فرعی فواصل بوته روی ردیف شامل سه سطح ۱۰، ۵ و ۱۵ سانتیمتر بود. تراکم‌های حاصل از این طرح در محدوده ۱۱۱ هزار تا ۵۷۰ هزار متغیر می‌باشد. تهیه زمین شامل شخم پائیزه، دیسک بهاره بود و کودپاشی بر اساس آزمون

تعداد غلاف در گیاه و تعداد دانه در غلاف منفی (۰/۵۷-) می‌باشد. هم‌چنین همبستگی بین عملکرد دانه و تعداد غلاف در گیاه منفی اعلام شده است (Mach and Varseveldt, 1992)

چنگ و گل‌گلدن (Chng and Golden, 1971) اعلام داشتند که تعداد غلاف در گیاه مهم‌ترین خصوصیت در تعیین عملکرد لوبیا بوده و با افزایش تراکم گیاهی کاهش معنی‌داری پیدا می‌کند.

باتری (Buttery, 1969) یکی از دلایل کاهش تعداد غلاف در گیاه در تراکم‌های بالا را افزایش تعداد شاخه‌های فرعی بدون غلاف ذکر کرده است گرافت و رولند (Graft and Rowland, 1987) تعداد غلاف در گیاه لوبیا را حساس‌ترین متغیر به تراکم گیاهی ذکر کرده‌اند. هربرت و باگرمین (Herbert and Baggerman, 1983) با اعمال سه تیمار فاصله ردیف، تراکم و آبیاری گزارش کردند تعداد دانه در غلاف نسبت به این تیمارها واکنش نشان داده و با افزایش تراکم گیاهی از ۹ تا ۱۴ گیاه در مترمربع تعداد دانه در غلاف از ۶/۴ به ۴/۷ تقلیل پیدا کرده است. اما افزایش بیشتر تراکم گیاهی تا حد ۳۴ بوته در مترمربع تغییر بسیار جزئی در تعداد دانه در غلاف به وجود آورده است. با افزایش فاصله ردیف از ۲۵ به ۷۵ سانتیمتر تعداد دانه در غلاف افزایش یافت این در حالی است که گرافت و رولند (Graft and Rowland, 1987) گزارش نموده‌اند که از سه جزء مهم عملکرد لوبیا، تعداد دانه در غلاف کمترین ارتباط را با تراکم گیاهی دارد.

مکوئی (Macvetty, 1985) اظهار داشت که وزن دانه لوبیا به طور معنی‌داری تحت تأثیر تراکم گیاهی قرار گرفته و حداکثر آن در تیمار ۲۳ گیاه در مترمربع و حداقل آن در تیمار ۵۸ گیاه در مترمربع مشاهده شده است.

نینهوس و سینک (Nienhuis and Singh, 1985) در بررسی تأثیر چهار تراکم کاشت ۵، ۱۳، ۲۲ و ۳۰ گیاه در مترمربع بر خصوصیات چهار رقم لوبیای معمولی

طول نمو گیاه لوبیا اتفاق می افتد تعداد غلاف در گیاه بیشتر از سایر اجزاء عملکرد تحت تأثیر قرار می گیرد. هم چنین کاهش فاصله ردیف و فاصله بوته باعث کاهش تولید شاخه فرعی غلاف دهنده در گیاه شده و تعداد غلاف در گیاه کاهش پیدا می کند. از طرفی افزایش تراکمی که از طریق کاهش فاصله ردیف و فاصله بوته ایجاد می گردد سبب نرسیدن نور به قسمت های پایین تر گیاه شده و سبب کاهش تعداد غلاف بارور در این بخش از گیاه می شود. علاوه بر این ریزش گل ها و غلاف های قسمت های پایینی گیاه در تراکم های بالا بیشتر از تراکم های پایین است.

آقامیری و کریمی (۱۳۷۲) در گزارش خود بیان کرده اند که با افزایش فاصله بین ردیف ها و فاصله بوته ها (کاهش تراکم) تعداد غلاف در گیاه افزایش می یابد، که با نتایج به دست آمده در این تحقیق مطابقت دارد. (Pilbeam et al., 1991 و Grafton et al., 1988)

وزن خشک غلاف در گیاه به طور معنی داری در سطح احتمال ۱٪ تحت تأثیر فاصله ردیف و فاصله بوته قرار گرفت اما اثر متقابل آن ها بر این خصوصیت معنی دار نبود (جدول ۱). با بررسی میانگین وزن خشک غلاف در فواصل ردیف و فواصل بوته مختلف (جدول ۲) مشخص گردید که با افزایش فاصله ردیف و فاصله بوته وزن خشک غلاف در گیاه افزایش یافته است. علت اصلی این افزایش بالا رفتن تعداد غلاف در گیاه می باشد، چرا که در این آزمایش با افزایش فواصل بین گیاهان تعداد غلاف در گیاه افزایش قابل ملاحظه ای داشته است.

فاصله ردیف و اثر متقابل فاصله ردیف \times فاصله بوته بر تعداد دانه در غلاف اثر معنی داری نداشت، اما فاصله بوته در سطح احتمال ۱٪ تأثیر معنی داری بر تعداد دانه در غلاف داشته است (جدول ۱). بررسی میانگین تعداد دانه در غلاف برای تیمارهای اصلی (فاصله ردیف) و تیمارهای فرعی (فاصله بوته) نشان داد که با افزایش فاصله ردیف و فاصله بوته تعداد دانه در

خاک به مقدار ۳۰ کیلوگرم نیتروژن خالص در هکتار از منبع کود اوره و ۴۵ کیلوگرم اکسید فسفر از منبع سوپرفسفات تریپل انجام گردید. مبارزه با علف های هرز قبل و بعد از سبز شدن (باعلفکش تری فلورالین به میزان دو لیتر در هکتار) به صورت دستی در سه نوبت و آبیاری بر اساس نیاز مزرعه انجام گردید.

ابعاد کرت ها شامل پنج ردیف به طول ده متر بود و کشت به صورت هیرم کاری و با دست انجام گردید و عمل تنک کردن در مرحله پیدایش گره دوم با دست انجام شد. وجین علف های هرز در چند نوبت بسته به نیاز انجام گرفت و کود سرک بعد از تنک کردن ۲۵ کیلوگرم نیتروژن خالص در هکتار از منبع کود اوره و قبل از مرحله نخ دهی لوبیا به مزرعه داده شد. در زمان رسیدگی کامل تعداد ده بوته از سه خط میانی و پس از حذف یک متر از بالا و پائین هر خط جهت بررسی و اندازه گیری اجزاء عملکرد شامل تعداد غلاف در بوته، تعداد دانه در غلاف و وزن صد دانه برداشت گردید و جهت تعیین عملکرد سه متر طولی از سه خط میانی برداشت شد.

نتایج و بحث

با توجه به جدول ۱ اثر فاصله ردیف و فاصله بوته روی ردیف و اثر متقابل آن ها بر تعداد غلاف در گیاه در سطح احتمال یک درصد معنی دار می باشد. با بررسی میانگین تعداد غلاف در گیاه در فواصل ردیف و فواصل بوته مختلف که در جدول ۲ ارائه شده است مشخص می گردد که با افزایش فاصله ردیف و فاصله بوته، تعداد غلاف در گیاه به طور معنی داری افزایش پیدا کرده است. با کاهش فاصله ردیف و فاصله بوته تراکم گیاهی افزایش می یابد. بنت و آدامز (Bennet and Adams, 1977) گزارش کرده اند که تراکم گیاهی با ایجاد تنش سایه بیشترین تأثیر را در مراحل اولیه رشد زایشی گیاه لوبیا دارد. هم چنین اعلام داشتند که وقتی تنش های محیطی مؤثر در عملکرد نهایی در

جدول ۱- تجزیه واریانس صفات اندازه گیری شده لویاچیتی رقم تلاش

Table 1. Analysis of variance for different characters in bean var. Talash

S.O.V.	منبع تغییرات	درجه آزادی df	تعداد غلاف در بوته No. of pod/ plant	وزن خشک غلاف در بوته Pod dry weight / plant	تعداد دانه در غلاف No. of seed/ pod	تعداد دانه در بوته No. of seed/ plant	وزن صد دانه 100 seed weight	عملکرد Yield
Replication	تکرار	2	2.55	0.22	77.82	1.62	1.11	8429.1
Row space (A)	فاصله ردیف	2	303.68**	638.96**	82.16	2073.35**	10190.19**	2007328.0**
Error A	خطای الف	4	1.89	30.63	25.74	4.8	51.76	16735.9
Plant space (B)	فاصله بوته	2	437.53**	1446.78**	74.37**	2786.2**	2792.8**	672275.8**
A × B	فاصله ردیف × فاصله بوته	4	42.67**	39.5	74.7	224.82**	152.25*	135173.4**
Error B	خطای ب	12	1.92	28.36	28.93	4.65	54.58	11276.3

ns, * و **: به ترتیب غیر معنی دار، معنی دار در سطح احتمال ۵ و ۱ درصد احتمال.

ns, * and **: Non significant, significant at the 5 and 1% levels of probability respectively .

جدول ۲- مقایسه میانگین صفات اندازه گیری شده در فواصل بین ردیف و بین بوته

Table 2. Means comparison of characteristics in row and plant space

Treatment	تیمار	تعداد غلاف در بوته No. of pod / plant	وزن خشک غلاف در بوته Pod dry weight / plant (g)	تعداد دانه در غلاف No. of seed/ pod	وزن صد دانه 100 seed weight (g)	عملکرد Yield (kg/ha)
Row space (cm)	فاصله ردیف					
	35	10.95 c	19.22 b	2.94 a	39.58 a	31.87 c
	50	14.10 b	23.20 b	2.96 a	39.85 a	41.40 b
	60	16.46 a	26.88 a	2.72 b	38.95 b	46.84 a
Plant space (cm)	فاصله بوته					
	5	8.60 c	12.80 c	3.07 a	39.75 a	26.1 c
	10	14.80 b	26.30 b	2.86 b	39.16 a	42.4 b
	15	20.70 a	34.50 a	2.78 b	39.46 b	56.6 a

در هر ستون تفاوت بین دو میانگین که یک حرف مشترک دارند در سطح احتمال ۵٪ معنی دار نیست (دانکن).

Difference of means having similar letter in each column is not significantly different at the 5% probability (Duncan).

جدول ۳- مقایسه میانگین اثر متقابل فواصل بوته روی ردیف و بین ردیف بر عملکرد و وزن صد دانه

Table 3. Means comparison of the row and plant spacing interaction on yield and seed weight

فاصله ردیف × فاصله بوته Plant spacing × Row	عملکرد Yield (kg/ha)	وزن صد دانه 100 seed weight (g)
35 × 5	4987.81 b	39.95 abc
35 × 10	4095.33 cd	38.4 c
35 × 15	4265.38 c	40.4 ab
50 × 5	5272.21 ab	39.03 bc
50 × 10	5562.53 a	40.85 a
50 × 15	5135.66 ab	39.66 abc
60 × 5	3784.3 cd	40.26 ab
10 × 60	4110.46 cd	38.25 c

در هر ستون تفاوت بین دو میانگین که یک حرف مشترک دارند در سطح احتمال ۵٪ معنی دار نیست (دانکن).

Difference of means having similar letter in each column is not significantly different at the 5% probability (Duncan).

(Ahlanat and Saraf, 1981, Ishag, 1973).
تعداد دانه در بوته به طور معنی داری در سطح احتمال ۱٪ تحت تأثیر فاصله ردیف و فاصله بوته و اثر متقابل آنها قرار گرفت (جدول ۱). با افزایش فاصله ردیف و فاصله بوته (کاهش تراکم) تعداد دانه در گیاه به طور معنی داری افزایش پیدا کرده است (جدول ۲). علت اصلی این افزایش زیاد شدن تعداد غلاف در گیاه در اثر کاهش تراکم کاشت می باشد.

اثر فاصله ردیف و فاصله بوته و اثر متقابل آنها بر عملکرد دانه لوبیا چیتی رقم تلاش در سطح احتمال ۱٪ معنی دار بود (جدول ۱). بیشترین عملکرد در تیمار ۱۰ × ۵۰ سانتیمتر با تراکم ۲۰۰ هزار بوته در هکتار، برابر ۵۵۶۲/۵۳ کیلوگرم در هکتار و کمترین عملکرد در تیمار ۱۵ × ۶۰ سانتیمتر با تراکم ۱۱۱ هزار بوته در هکتار، برابر ۳۷۲۶/۱ کیلوگرم در هکتار اندازه گیری شد (جدول ۳). در این تراکم (۱۵ × ۶۰) به دلیل وجود فضای خالی در سطح مزرعه که سبب بدون استفاده ماندن قسمتی از زمین گردید و فاصله زیاد بین ردیفها و بین بوتهها سبب شد که بوتهها با کمترین میزان رقابت رشد کنند، لذا تأخیر در رشد به وجود آمد و از طرفی باعث کم شدن تعداد گرهها، تأخیر در مراحل رشد و نمو، کم بودن حجم بوته و کم شدن میزان گل شد و در نهایت تأخیر در رسیدگی، احتمال برخورد با دماهای پایین آخر فصل و کاهش عملکرد را در پی داشت.

غلاف مقدار کمی کاهش پیدا کرده است. گزارشهای زیادی مبنی بر اثر تراکم کاشت بر اجزاء عملکرد لوبیا ارائه شده است که نتایج مشابهی را برای اثر تراکم کاشت بر تعداد دانه در غلاف ارائه نکرده اند. Graft and Rowland, 1987, Ishag, 1973 و Lucas and Milbourn, 1976 عقیده دارند تراکم اثر معنی داری بر این جزء از عملکرد ندارد. مکوتی (Mcvetty, 1986) کاهش تعداد دانه در غلاف و هربرت و باگرم (Herbert and Baggerman, 1983) افزایش آن را در افزایش فاصله بوته ذکر کرده اند.

وزن صددانه لوبیا چیتی تحت تأثیر فاصله ردیف و فاصله بوته قرار گرفتند و اثر متقابل فاصله ردیف × فاصله بوته برای وزن صددانه در سطح ۵٪ معنی دار می باشد (جدول ۱). تغییرات میانگین وزن صددانه در فواصل ردیف و فواصل بوته مختلف روندی شبیه به روند تغییرات میانگین تعداد دانه در غلاف دارد. گزارشهای متعددی این نتیجه را تأیید می کند که با افزایش تراکم اندازه دانه لوبیا کاهش پیدا می کند. (Herbert and Baggerman, 1983, Sprent et al., 1977 و Stotzel & Aufhammer, 1991). از طرفی گرافت و رولند (Graft and Rowland, 1987) و اسیرو و ویلی (Osiru and Willey, 1972) و ویلکاکس (Wilcox, 1974) در آزمایشهای خود نتیجه گرفتند که تراکم اثر معنی داری بر وزن دانه ندارد ولی گزارشهای دیگری نیز وجود دارد که اظهار می دارند در تراکمهای بالا وزن دانه لوبیا افزایش می یابد.

References

- آقامیری، ع. و م. کریمی، ۱۳۷۲. اثرات آرایشی کاشت بر خصوصیات فیزیولوژیک لوبیا چیتی لاین آزمایشی ۱۱۸۱۶. پایان نامه کارشناسی ارشد زراعت. دانشگاه صنعتی اصفهان.
- خاجویی نژاد، غ، ۱۳۷۰. بررسی اثرات رژیمهای مختلف آبیاری و تراکم کاشت بر عملکرد و اجزای عملکرد لوبیا سفید. پایان نامه کارشناسی ارشد زراعت. دانشگاه صنعتی اصفهان. ۵۷ صفحه.
- Ahlanat, I.P.S. and C.S. Saraf. 1981. Response of pigeon pea (*Cajanus cajan* L.) to plant density and phosphorus fertilizer under dryland conditions. J. Agric. Sci. Comb. 97: 119-124.

منابع مورد استفاده

- Bennet, J.P. and M.W. Adams. 1977. Pod yield component variation and intercorrelation in *Phaseolus vulgaris* L. as affected by plant density. *Crop Sci.* **17**: 73-75.
- Buttery, B.R. 1969. Effects of plant population and fertilizer on the growth and yield of soybean. *Can. J. Plant Sci.* **49**: 659-673.
- Chng, J.H. and D.S. Goulden. 1971. Yield components of hericot beans (*Phaseolus vulgaris* L.) growth at differents. I. Growth, development and yield. *Aust. J. Plant Physiol.* **5**: 159-167.
- Graft, R.J. and G.G. Rowland. 1987. Effects of plant density on yield and components of yield of faba bean. *Can. J. Plant Sci.* **67**: 1-10.
- Grafton, K.F., A.A. Schneiter and B.J. Nagle. 1988. Row spacing, plant population, and genotype \times row spacing interaction effects on yield and yield components of dry bean. *Agron. J.* **80**: 631-634.
- Herbert, S.J. and F.D. Baggerman. 1983. Cowpea response to row width, density and irrigation. *Agron. J.* **75**: 982-986.
- Ikeda, T. 1992. Soybean planting patterns in relation to yield and yield components. *Agron. J.* **84**: 923-926.
- Ishag, H.M. 1973. Pysiology of seed yield in field beans (*Vicia faba* L.) I. Yield and components. *J. of Agric. Sci. Camb.* **80**: 181-189.
- Lucas, E.O. and G.M. Milbourn. 1976. The effect of density of planting on the growth of two *Phaseolus vulgaris* varieties in England. *J. Agric. Sci. Camb.* **87**: 89-99.
- Mach M.J. and G.W. Varseveld. 1992. Response of bush snapbeans (*Phaseolus vulgaris* L.) to irrigation and plant density. *J. Am. Sco. Hort. Sci.* **107**: 286-290.
- Manson, S.C., and D.E. Leihner. 1986. Cassava-cowpea and cassava-peanut intercrop-ping. II. Leaf area index and dry matter accumulation. *Agron. J.* **78**: 47-53.
- Mcvetty, P.B. 1986. Response of faba bean (*Vicia faba* L.) to seeding date and seeding rate. *Can. J. Plant. Sci.* **66**: 39-44.
- Nienhuis, J. and S.P. Singh. 1985. Effects of location and plant density on yield and architectural traits in dry bean. *Crop Sci.* **25**: 579-584.
- Osiru, D.S.O. and R.W. Willey. 1972. Studies on mixtures of dwarf sorghum and beans (*Phaseolus vulgaris* L.) with particular reference to plant population. *J. Agric. Sci. Camb.* **79**: 531-540.
- Pilbeam, C.J., P.D. Hebblethwaite, H.E. Ricketts and T.E. Nyongesa. 1991. Effects of plant population density on determinate and indeterminate forms of winter field beans (*Vicia faba*) I. Yield and yield components. *J. Agric. Sci. Camb.* **116**: 375-383.
- Singh, A. and R. Prasad. 1981. Effects of plant type, plant population density and application of phosphate fertilizer on growth and yield of pigeon pea. *J. Agric. Sci. Camb.* **97**: 103-106.
- Sprenst, J.I., A.M. Bradford and C. Norton. 1977. Seasonal growth patterns in field beans (*Vicia faba*) as

affected by population density, shading and its relationship with soil moisture. J. Agric. Sci. Camb. **88**: 293-301.

Stotzel, H. and W. Aufhammer. 1991. Light interception and utilization in determinate and indeterminate cultivars of field beans (*Vicia faba*) under contrasting plant distribution and population densities. J. Agric. Sci. Camb. **116**: 395-407.

Wilcox, J.R. 1974. Response of three soybean strain to equidistance spacing. Agron. J. **66**: 409-412.